

metodològica per explorar l'autoconcepte dels deficients auditius.

La inexistència d'un instrument de mesura específic pels sords ha provocat la utilització de diferents tècniques segons els objectius proposats pels investigadors. La única experiència en la creació d'una prova per avaluar l'autoconcepte dels sords ha estat el disseny d'una escala per pre-adolescents i adolescents sords de parla anglesa realitzat per OBLOWITZ, GREEN i HEYNS, l'any 1991, tal com s'indica en el capítol III. De tota manera, encara no s'ha produït la seva divulgació.

És per això que una segona línia de continuïtat d'aquest treball consistirà a establir comparances entre els resultats trobats en aquesta recerca i els resultats obtinguts en altres països europeus amb els quals ja s'han iniciat contactes. La base d'aquest futur estudi conjunt estarà en la selecció d'una mateixa tècnica metodològica.

A banda d'aquestes perspectives futures i en base als resultats obtinguts en l'estudi, es fa possible afegir alguns comentaris en relació a criteris generals d'optimització de l'autoconcepte i la identitat dels adolescents sords.

Comparativament amb els resultats de l'estudi de MARTÍNEZ & SILVESTRE (1990), els sords que han participat en aquest treball expliciten més sovint la seva sordesa, fet que podria interpretar-se com un major reconeixement de la sordesa. La no negació de les limitacions que venen imposades pel dèficit és una postura facilitadora per un desenvolupament positiu de l'autoconcepte.

Els sords profunds són més precoçment detectats i l'assumpció del dèficit, tant per part dels pares com pel subjecte, s'esdevé menys conflictiva. Els sords severos, en canvi, es troben en una situació transitòria entre el "món" dels oients i el "món" dels sords donat que disposen de més recursos auditius.

Per tant, d'entre el grup d'adolescents sords estudiats, els sords severos sovint troben més dificultats per reeixir i, per tant, els esforços per aconseguir millorar el seu autoconcepte haurien de focalitzar-se en aquest grup.

Durant l'adolescència, augmenta la projecció vers el món extern i, sobretot, vers el grup d'iguals. El sord integrat a l'aula ordinària pren com a model a l'oient. Ara bé, es poden generar situacions frustrants i sentiments d'inferioritat si el sord no accepta el seu dèficit. Per aquest motiu, tot i que els

resultats de l'estudi mostren una bona acceptació del sord a l'aula, seria favorable que en una mateixa escola estudiessin altres sords per tal d'evitar sentiments de solitud davant de la comunitat oient majoritària. Fins i tot, es podria pensar en la presència d'un sord adult a l'escola, experiència que ja s'ha posat en pràctica als Estats Units, que fos un model sobretot pels sords fills de pares oients.

Una de les dificultats que es troben els sords integrats i que ha quedat constatada en l'estudi radica en qüestions d'aprenentatge. Tant els oients com els sords estan d'acord en que el nivell d'exigència acadèmica és massa alt pels deficients auditius. A més a més, durant els anys de l'adolescència, els estudis comencen a adquirir més importància.

Una possible via de solució per tractar de superar aquestes dificultats acadèmiques pot ser la de trobar un "tutor" pel sord que podria, fins i tot, tractar-se d'un company oient avantatjat de la classe. Així, mitjançant la figura del "tutor", es pot ajudar al sord en qüestions referides a l'aprenentatge escolar i, tanmateix, es poden trencar estereotips negatius relacionats amb a la seva capacitat cognoscitiva. En definitiva, una experiència com la proposada pot millorar la imatge del sord a mesura que els companys oients van prenent

consciència de la seva problemàtica.

En aquest sentit, els professor també podria intervenir amb estratègies optimitzadores d'acord a les característiques de l'alumne sord, tals com les indicades en l'estudi de VALERO (1994).

Finalment, en relació a la representació social de la sordesa, la constatació de que, d'una banda, continuen existint algunes "etiquetes" negatives vers la sordesa però que, d'altra banda, el coneixement d'una persona sorda afavoreix la seva imatge suggereixen algunes línies d'optimització. Per exemple, els mass mèdia, mitjançant la premsa i els programes televisius, poden trencar estereotips negatius i difondre una imatge més positiva, però real, de la sordesa.

REFERÈNCIES

BIBLIOGRÀFIQUES

- ADAMS,G.R.; MARKSTROM,C.A. i ABRAHAM,K.G. (1987) "The relations among identity Development, self-consciousness, and self-focusing during middle and late adolescence". *Developmental Psychology*. 23 (2), 292-297.
- ALTSHULER,K. & BAROFF,G. (1963) "Educational background and vocational employment". *A Family and Mental Health Problems of Deaf Population*.Ed.L.J. Rainer. Columbia University Press, New York.
- ALLPORT,G.W. (1955) *Becoming:basic considerations for a psychology of personality*. Yale University Press, New Haven.
- ALLPORT,G.W. (1961) *Patter and growth in personality*. Holt, New York.
- ALTSHULER,K.Z. (1972) "Reaction and management of sensory loss: Blindness and deafness" a SCHOENBERG,B. *Loss and grief: Psychological management in medical practice*. Columbia University Press, N.Y.
- ANDERSON,M; DANCER,J. i DURAND,C. (1990) "Self-perception versus associate's perception of hearing handicap in adults over the age of fifty". *The Volta Review*. 92 (6), 293-301.

- ANTIA,S. (1982) "Social interaction of partially mainstreamed hearing impaired children". *American Annals of the Deaf*. 127, 18-25.
- ANTIA,S (1985) "Social integration of hearing-impaired children: fact or fiction?". *The Volta Review*. 87 (6), 279-289.
- BACKTEMAN,G. i MAGNUSSON,D. (1981) "Longitudinal stability of personality characteristics". *Journal of Personality*. 49, 148-160.
- BAEZ DE LA FE,B.; JIMÉNEZ,J.E.; LOPEZ,J.; MARCELO,C.; SANCHEZ,M.; VILLA,A.; VILLAR,L.M. (1992) *Clima organizativo y de aula. Teorías, modelos e instrumentos de medida. Dept. de Educación, Universidades e Investigación*. Col.Estudios y Documentos. 16, Vitoria- Gasteiz.
- BALDWINJ.M. (1897) "The self-consciuous person" a GORDON,C. i GERGEN,K.J. *The self in social interaction*. vol.I:Classic and contemporary perspectives. Wiley, New York, 161-69.
- BANDURA,A. (1977) "Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change". *Psychological Review*. 84 (2), 191-215.
- BAT-CHAVA,Y. (1991) *Group identification and self-esteem of deaf adults*. 99th Anual Convention of the American Psychological Association. San Francisco, 16-20 agost.
- BAT-CHAVA,Y; ROBBINS, M.M.; LIM,J.C. (1992) *Typology of deaf adults as members of a minority group*. 100th Anual Convention of the American Psychological Association. Washington, D.C., 14-18 agost.
- BATTLE,J. (1977) "Test-Retest reliability of the Canadian self-esteem inventory for children". *Psychology Reports*. 38, 1343-1345.

- BEHARES, L.E. (1991) *El desarrollo de las habilidades verbales en el niño sordo y su aprovechamiento pedagógico*. XI Congreso Nacional de AEES. Mérida, 28-2 junio-julio. p.209-230.
- BELL, A. (1962) Attitudes of selected rehabilitation workers and other hospital employees towards the physically disabled. *Psychological Reports*. 10, 183-186.
- BELTRAN, J. (1984) *Psicología Educacional*. UNED, Madrid.
- BERNSTEIN, R.M. (1980) "The development of the self-system during adolescence". *The Journal of Genetic Psychology*. 136, 231-245.
- BEST, B. i ROBERTS, G. (1976) "Early cognitive development in hearing-impaired children". *American Annals of the Deaf*. 121, 560-564.
- BLANTON, R.L. i NUNNALLY, J.C. (1964) "Semantic habits and cognitive style processes in the deaf". *Journal of Abnormal and Social Psychology*. 68, 397-402.
- BLEDSON, J.C. (1967) "Self-concepts of children and their intelligence, achievements, interests and anxiety". *Child Education*. 43, 436-438.
- BODNER, B.A i JOHNS, J. (1977) "Personality and hearing impairment: a study in locus of control". *The Volta review*. 79, 362-372.
- BOLEA, A.S.; FELKER, D.W. i BARNES, M. (1971) "A Pictorial Self-Concept Scale for children in K-4". *Journal of Educational Measurement*. 8, 223-224.

- BOURIGAULT, G. (1983) "L'intégration scolaire et professionnelle à partir des établissements spécialisés, le devenir des institutions" Réadaptation. *Insertion Scolaire Professionnelle Sociale des Sourds*. 305, 25- 28.
- BOYES-BRAEM, P. (1983) *A study of the acquisition of the DEZ in American Language*. Salk Institute for Biological Studies. La Jolla. Cal.
- BRACKETT, D. & HENNIGES, M. (1976) "Communicative interaction of preschool hearing impaired children in an integrated setting". *The Volta Review*. 78, 276-285.
- BROOKOVER, W.B.; LEPERE, J.; HAMMACHEK, E.D. i al. (1965) *Self concept of ability and school achievement: improving achievement through students self concept enhancement*. US Office of Ed. Coop. Res. Proj.1639, Michigan State University.
- BROOKOVER, W.B. i al. (1967) *Self-concept of ability and school achievement*. USOE Cooperative Research Report. Project n°2831, East Lansing:Michigan State University.
- BRUNDSCHWIG, L. (1936) *A study of some personality aspects of deaf children*. Contributions to Education. N°687. N.Y: Teachers College, Columbia University.
- BUGENTAL, J.F.T. (1949) "An investigation of the relationship of the conceptual matrix to the self-concept". *Abstract doctoral dissertation*. 57, Ohio State University, 27-33.
- BUGENTAL, J.F.T (1965) *The search of authenticity*. Holt, New York.
- BUNTING, C. (1981) *Public attitudes to deafness*. HMSO: London.

- BURNS,R.B. (1979) *The self concept*. Longman, Londres.
- BURNS,R.B. (1982) *Self-concept development and education*. Ed. Holt, Londres.
- BYRNE,B.M i SHAVELSON,R.J. (1986) "On the structure of adolescent self-concept". *Journal of Educational Psychology*. 78 (6), 474-481.
- CALSYN,R.J. i KENNY,D.A. (1977) "Self concept of ability and perceived evaluation of others: cause or effect of academical achievement?". *Journal of Eduactional Psychology*. 69, 136-145.
- CANEVARO,A. (1991) "Autoconsciència". *Temps d'Educació*. 6, 53-67.
- CANFIELD,J.T. i WELLS,H.C. (1976) *100 Ways to enhance self-concept in the classroom: a handbook for parents and teachers*. Prentice-Hall, INC, Englewood Cliff, N.J.
- CARTRON,A. (1987) "El desarrollo del conocimiento de sí mismo en el adolescente" a OLERON,P. *El niño: su saber y su saber hacer*. Ed. Morata, 197-225.
- CATES,J.A. (1991) "Self-concept in hearing and prelingual, profoundly deaf students". *American Annals of the Deaf*. 136 (4), 354-359.
- CATTELL,R.B.; EBER,H.W.; TATSOUKA,M.M. (1970) *Handbook for the Sixteen Personality Factor Questionnaire (16PF)*. Institute for Personality and Ability Testing Champaign.
- CATTELL,R.B. (1973) *Personality and mood by questionnaire*. Jossey-Bass. N.Y.

- CATTELL,R.B. (1979) *Personality and learning theory. The structure of personality in its environment*. Nova York, Springer.
- CAUCE,A.M. (1987) "School and peer competence in early adolescence: a test of Domain-Specific self-perceived competence". *Developmental Psychology*. 23 (2), 287-291.
- COHEN,O.P. (1978) "The deaf adolescent: who am I?". *The Volta Review*. 80 (5), 265-274.
- COLE,S.H i EDELMANN,R.J (1991) "Identity patterns and self- and teacher-perceptions of problems for deaf adolescents: a research note". *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*. 32 (7), 1159-1165.
- COLE,S.H. i EDELMANN,R.J. (1991) "Self perception of deaf adolescents from three school settings". *Journal of the British Association of Teachers of the Deaf*. 15 (3), 86-89.
- COLEMAN,J.C. (1985) *Psicología de la adolescencia*. Ed. Morata. Madrid.
- COMBS,A.W.; AVILA,D.L.; PURKEY,W.W. (1978) *Helping relationships: basic concepts for the helping professions*. Allyn and Bacon, Boston, 2^a ed.
- COMBS,A.W.; BLUME,R.A.; NEWMAN,A.J. i WASS,H.L. (1974) *The professional education of teachers: a Humanistic Approach to teacher preparation*. Allyn & Bacon, Boston. Trad.Cast.: "Claves para la formación de profesores. Un enfoque Humanístico. E.M.E.S.A., Madrid (1979).
- COMBS,A.W. i SNYGG,D. (1959) *Individual behavior: a perceptual approach to bahavior*. Harper, N.Y.

COMBS, A.W. i SOPER, D. (1957) "The self, its derivative terms and research". *Journal of Individual Psychology*. 13, 134-145.

COMBS, A.W.; SOPER, D.W. i COURSON, C.C. (1963) "The measurement of self-concept and self-report". *Educational and Psychological Measurement*. 23, 493-500.

COMBS, A.W. (1965) *The professional education of teachers*. Boston, Mass: Allyn and Bacon.

CONLEY, J.J. (1984) "The hierarchy of consistency: A review and model of longitudinal findings on adult individual differences in intelligence, personality and self-opinion". *Personality and Individual Differences*. 5, 11-26.

COOLEY, C.H. (1902) "The social self: on the varieties of self-feeling" a GORDON, C. i GERGEN, K.J. *The self in social interaction, vol. I: Classic and contemporary perspectives*. Wiley, New York, 137-43.

COOPERSMITH, S. (1967) *The antecedents of self-esteem*. Freeman, San Francisco.

CORNETT, R. (1967) "Cued Speech". *American Annals of the Deaf*. 112, 3-13.

CRAIG, H. (1965) "A sociometric investigation of the self-concept of the deaf child". *American Annals of the Deaf*. 110, 456-478.

CRAVEN, R.G.; MARSH, H.W. i DEBUS, R.L. (1991) "Effects of internally focused feedback and attributional feedback on enhancement of academic self-concept". *Journal of Educational Psychology*. 83, 17-27.

- CRAWFORD, P. (1972) *North York self concept inventory: a preliminary set of norms and technical analysis*. Board of Education Research Report. North York.
- CROWNE, D.P. i STEPHENS, M.W. (1961) "Self-acceptance and self-evaluation behavior: a critique of methodology" a GORDON, C. i GERGEN, K.J. *The self in social interaction, vol.I: Classic and contemporary perspectives*. Wiley, New York, 145-54.
- CULROSS, R.R. (1985) "Adaptation of the pictorial self-concept scale to measure self-concept in young hearing-impaired children". *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*. 16 (2), 132-134.
- CUSTER, J.D. i OSGUTHORPE, R.J. (1983) "Improving social acceptance by training handicapped students to tutor their nonhandicapped peers". *Exceptional Children*. 50 (2), 173-174.
- CHAN, L.M. i LUI, B. (1990) "Self-concept among hearing chinese children of deaf parents". *American Annals of the Deaf*. 135 (4), 299-305.
- DAMON, W. i HART, D. (1982) "The development of self-understanding from infancy through adolescence". *Child Development*. 53, 841-864.
- DAVIS, J. (1986) "Academic placement in perspective" a LUTERMAN, D. *Deafness in perspective*. College Hill Press, San Diego, California.
- DENGRÀ, R. (1991) "Estudio de las variables que afectan a las actitudes de los maestros hacia la integración escolar de niños con necesidades especiales". *Anuario Español e Iberoamericano de Investigación en Educación Especial*. 2, 47-88.

- DILLON, R.F. (1980) "Cognitive style and elaboration of logical abilities in hearing-impaired children". *Journal of Experimental Child Psychology*. 30, 389-400.
- DUNN, L.M. (1968) "Special education for the mildly retarded-Is much of it justifiable?". *Exceptional Children*. 34, 5-22.
- ELEXPURU, I.; GARMA, A.M.; MALLORQUIN, M.; VILLA, A. (1992) *Autoconcepto y Educación. Teoría, medida y práctica pedagógica*. Dept. de Educación, Universidades e Investigación. Col. Estudios y Documentos. N°17, Vitoria- Gasteiz.
- ELEXPURU, I. (1989) *El autoconcepto: evaluación y mejora en los alumnos de Ciclo Medio de EGB a través de un programa de intervención*. Tesis Doctoral Inédita. Universitat de Deusto. Bilbao.
- ELEXPURU, I. (1991) *El autoconcepto: evaluación y mejora en los alumnos del ciclo medio de EGB a través de un programa de intervención*. Resúmenes de Premios Nacionales de Investigación e Innovación Educativa. C.I.D.E., Madrid.
- ELSER, R. (1959) "The social position of hearing handicapped children in the regular grades". *Exceptional Children*. 25, 305-309.
- EPSTEIN, S. (1973) "The self-concept revisited". *American Psychologist*. 28 (5), 403-416. Trad. Cast.: a FIERRO, A. *Lecturas de Psicología de la Personalidad*. Alianza Editorial, S.A., Madrid, (1981).
- ERIKSON, E.H. (1968) *Identity, youth and crisis*. Norton, N.Y.